

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

משלחת נוער מסע לפולין תשפ"ה, 2025

"את אחי אנוכי
מבקש..."

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

תוכן עניינים

3	דברי פתיחה
5	הוצאות המסע
6	תכנית המסע
7	לכל איש יש שם
8	זכרון אדם שנרצח בשואה
9	רשימת ספרים מומלצים לקריאה
10	מושגים בנושא השואה
28	רגע לפני היציאה למסע
28	• רשימת ציוד מומלצת
28	• מילים שימושיות בפולנית
29	רשימת ציוד מומלצת
31	מילים שימושיות בפולנית
32	המסע לפולין
32	• תפילת הדרך
32	• קטעים ושירים מתוך הטקסים
32	• יומן מסע
32	• דפים לכתובה ולציור
33	קטעים ושירים מתוך הטקסים
33	התקווה
41	יומן מסע
41	כך אני מתחיל/ה את המסע
49	בעקבות המסע לפולין

תודה מיוחדת לד"ר עינת קפון על ארגון משלחות החינוך המיוחד לפולין,
על הדאגה לכל פרט ועל הנתינה האין סופית.

דברי פתיחה

חברי משלחת, מורים ותלמידים יקרים,

אנו יוצאים במשלחת "שלהבת" העשרים ושתיים לפולין, משלחת המייצגת את מדינת ישראל ואת העם היהודי. מסע זה הוא מסע של כולנו, ביחד כקבוצה ומסע של כל אחד עם עצמו. במסע זה נתייחד עם חלק חשוב מהעולם היהודי שנעלם, עם קהילות מפוארות שנכחדו ועם כששה מיליון יהודים ובהם כמיליון ילדים קורבנות השואה שנרצחו.

בימים אלה, כאשר העם היהודי מתמודד עם אירועי הטרור הקשים של השבעה באוקטובר 2023 ותוצאותיהם, מקבל המסע לפולין משנה תוקף ומשמעות. החיבור בין העבר להווה, בין זיכרון השואה לחוסן העם היהודי, מתעצם ומקבל משמעות עמוקה יותר.

המסע לפולין של תלמידי החינוך המיוחד וצוותי החינוך הוא ביטוי מרגש לעקרון השוויון והנגישות בחברה הישראלית. זוהי הזדמנות ייחודית עבור תלמידינו לקחת חלק במסע משמעותי זה, תוך התאמה מלאה לצורכיהם ויכולותיהם.

חוברת זו מהווה מורה דרך מקיף להכנה, ליווי והתאמת המסע עבור תלמידים עם מוגבלות. היא משקפת את המחויבות שלנו להנגיש את מורשת העם היהודי ולאפשר לכל תלמיד ותלמידה להיות חלק מחוויה מעצבת זו.

המסע לפולין אינו רק לימוד היסטוריה - הוא מסע של התבגרות, עיצוב זהות, והתחברות לשורשים. הוא מזמן לתלמידינו הזדמנות להתמודד עם אתגרים, לחוות עצמאות, ולהעמיק את תחושת השייכות לעם ולמדינה.

יחד נמשיך לפעול למען חברה שוויונית ומכילה, המאפשרת לכל תלמיד ותלמידה להיות חלק מסיפור העם היהודי והמדינה. אנו מקווים שמסע זה נחזור כולנו אנשים טובים יותר, קשובים יותר, רגישים יותר ונעשה הכל על מנת למנוע סבל אנושי.

בברכת מסע מוצלח ומשמעותי, צאתכם לשלום ושובכם בשלום,

תמי אומנסקי, מנהלת אגף א' חינוך מיוחד
חגית ארי-עם, מפקחת ארצית, אגף א' חינוך מיוחד
דר' עינת קפון, רכזת משלחות שלהבת

לקראת המסע

• הוצאות המסע

• תכנית המסע

• לכל איש יש שם

• רשימת ספרים מומלצים לקריאה

• מושגים בנושא השואה

• תאריכים מרכזיים

הוצאות המסע

■ התשלום כולל:

- כרטיס טיסה
- שירותי קרקע בפולין
- ביטוח
- מיסי נמל
- עמלת סוכן
- הדרכה
- חולצת משלחת
- ארוחות + מים מינרליים (מנות אוכל בשריות כשרות)
- איש רפואה לכל משלחת
- אנשי אבטחה לכל משלחת
- מדריך ישראלי לכל אוטובוס
- מדריכים מקומיים

תכנית המסע

בארץ - לקראת המסע לפולין

- **בבית הספר**
  - לימוד מקיף של נושא השואה
  - מפגשי הורים – תלמידים
- עם הפיקוח ומארגני המסע:
  - שיחות ומפגשים עם צוות ביה"ס
  - ימי גיבוש והכנה – במשואה, תל יצחק
  - "כנס מטוס"

במהלך המסע לפולין

- נפקוד אתרים בהתאם לדגשים ולמטרות המסע המופיעים בחוזר מנכ"ל "[משלחות נוער לפולין](#)".
- יתקיימו טקסים מרכזיים משלחתיים, ערב הצדעה לחסידי אומות העולם ולאנשי העדות וערב זמר.

מסלול המסע (ייתכנו שינויים)

יום שני י"ז באדר תשפ"ה 17.3.25

- **נחיתה שדה תעופה ורשה**
- ורשה - בית הקברות היהודי אוקופובה,
- ורשה - מסלול הגבורה - אנדרטת רפפורט, מילא 18 לינה – לובלין

יום שלישי י"ח באדר תשפ"ה 18.3.25

- וולודאבה, בית כנסת
- מחנה השמדה סוביבור, טקס
- לובלין - ישיבת חכמי לובלין לינה – לובלין

יום רביעי י"ט באדר תשפ"ה 19.3.25

- מחנה השמדה מאידנק, טקס
- זמוש – בית הכנסת לינה – לובלין

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

האגף לחינוך מיוחד

יום חמישי כ' באדר תשפ"ה 20.3.25

- מרקובה – מוזיאון אולמה
- זביליטובסקה גורה
- לינה – קרקוב

יום שישי כ"א באדר תשפ"ה 21.3.25

- קרקוב – פלאשוב, תחנת רכבת פלאשוב
- קרקוב – בית כנסת אלטשול קזימיש
- ערב שישי – כניסת שבת 17.03
- לינה – קרקוב

יום שבת כ"ב באדר תשפ"ה 22.3.25

- סמינר שבת
- צאת שבת 18.10, נוהל ערב
- לינה – קרקוב

יום ראשון כ"ג באדר תשפ"ה 23.3.25

- אושוויץ
- בירקנאו
- קטוביץ – מסעדת מלון אנגלו קטוביצה, סיכום מסע
- **המראה חזרה משדה תעופה קטוביץ'**

לכל איש יש שם

כשאומרים ששה מיליון, מספר זה הוא מעל לתפיסת המוח האנושי ובמקום לבטא את גודל הסבל והאבדה, הוא הופך לנתון סטטיסטי. אבל כשאומרים שם של אדם אחד מומחשת השואה, אם כי גם אז היא נשארת מעבר ליכולת ההבנה של האדם.

"לא ששה מיליוני יהודים נרצחו, אלא ששה מיליון רציחות היו ובכל פעם נרצח

אדם יהודי אחד"

"אם יקרה משהו, הייתי רוצה שיהיה אדם שיזכור

כי חי מישהו בשם דויד ברגר."

דויד ברגר במכתבו האחרון, וילנה 1941

זכרון אדם שנרצח בשואה

לקראת נסיעתכם לפולין אנו מציעים לכם לזכור אדם אחד, שנרצח בשואה, ולהנציח את שמו.

אפשרות א' :

בדקו עם בני משפחתכם, שכנים, חברים ומורים האם משהו מבני משפחתם נרצח בשואה.

אפשרות ב' :

היכנסו לגוגל google וכתבו "שמות קורבנות השואה", הכנסו למאגר המרכזי של שמות קורבנות השואה באתר יד ושם. כתבו שם פרטי כלשהו ותקבלו רשימה של שמות. היכנסו ל"דף עד" קראו על הנרצח.

פרטי האדם שנספה (נרצח) בשואה אותו אתם רוצים להנציח.

שם פרטי: _____

שם משפחה: _____

זכר/ נקבה: _____

גיל: _____

מקום מגורים לפני המלחמה: _____

מקצוע לפני המלחמה: _____

מקום הרצח: _____

שמות נוספים שנרצחו בשואה: _____

פרטים נוספים: _____

_____

_____

_____

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

רשימת ספרים מומלצים לקריאה

שם הספר	שם בסופר	שם ההוצאה
בדרך ללא מוצא	אירנה ליבמן	מורשת
הילד שלא הכרתי	יעל מדיני	דני ספרים
האי ברחוב הציפורים	אורי אורלב	כתר
המפקדת הקטנה	גלילה רון פדר	מילוא
החטיפה מן המנזר	אורה מורג	ידיעות אחרונות
מונה מספר לכוכבים	לויס לוורי	הקבה"מ, קריאת-עשרה
המסע שלי עם אלכס (1999)	רות אלמוג	הקבה"מ, קריאת-עשרה
תמיד ילווה אותנו צל	יעקב בוצ'ן	הקבה"מ, קריאת-עשרה
סיפור אהבה קפריסאי	עמלה עינת	הקבה"מ, קריאת-עשרה
ילדה במלונה (3 סיפורים על כלבים שהצילו ילדים)	שרה שר-נשמית	לוחמי הגטאות (1998)
הטנק שהביא את החופש	נחמה רהב	לוחמי הגטאות (1988)
מי את אנושקה	ניצה גנור	הוצאה עצמית
הצנחנית שלא שבה	עודד בצר	יוסף שרברק
הלינו אותי הלילה	מניה הלוי	מורשת+ספריית פועלים (1965)
מוכרי הסיגריות מכיכר שלושת הצלבים	ז'מיאן יוסף	מורשת+ספריית פועלים (1988)
האיש מן הצד האחר	אורי אורלב	כתר
משחק החול	אורי אורלב	כתר
הגברת עם המגבעת	אורי אורלב	כתר
רוץ ילד רוץ	אורי אורלב	כתר
לאורך המסילה	תמר ברגמן	שוקן
הילד מ"שמה"	תמר ברגמן	עם עובד
הרפתקה באוטובוס סיפורים	מרים עקביא	דביר (1986)
שמו היה פרידריך	האנס פטר ריכטר	יד ושם, סדרה לנוער, (תשמ"א)
הילדים מרחוב מאפו	שרה נשמית	הקבה"מ (1977)
לא הספקתי להיות עצוב	נעמי מורגנשטרן	יד ושם
תפילת הנזיר	א. שטרייט-וורצל	עמיחי (1994)
הדרך האחרת – סיפורה של קבוצה	מרים עקביא	ידיעות אחרונות (1992)
במסתור, ילדים בתקופת השואה בצרפת	נעמי מורגנשטרן	יד ושם
בני דניאל	אסתר שטרייט-וורצל	עמיחי (1989)
דמעות של אש	דבורה עומר	שרברק + הקבה"מ
ילדת המשי שלי (סיפורים)	רחל קרמר	מורשת, סדרת נעורים (1996)
הסרט האדום (סיפורים)	נחמה רהב	מורשת, סדרת נעורים (1994)
סופו של משחק (סיפורים)	חיה גילאור	מורשת, סדרת נעורים (1996)
יומנה של נערה (מהדורה חדשה)	אנה פרנק	קרני (1999)
מישהו לפני ומישהו מצדדי	אידה ווס	ספריית פועלים/סדרת נעורים
שחק אותה	משה בנטוב	ספריית פועלים/סדרת נעורים
מקום תחת השמש	שושנה פרידמן	ספריית פועלים/סדרת נעורים
בעקבות הלהבות	דבורה עומר	שרברק (1986)
העד האחרון	עמי גדליה	כרטא
ארץ עיר משפחה	עמלה עינת	הקבה"מ, קריאת עשרה
צבע הפנינה	אנה יוקל מריה	עם עובד
אושוויץ כפי שסיפרתי לבתי	אנט וייורקה	ידיעות אחרונות, ספרי חמד
אין פרפרים פה	ציורים ושירים של ילדי גטו טרזינשטאט	מורשת, ספריית פועלים

מושגים בנושא השואה

המושגים מסודרים לפי סדר אותיות הא"ב, בריבוע – המושגים בפישוט לשוני

• **אומשלאגפלאץ** - כיכר ליד רחובות זמנהוף וסטבסקי בצפון גטו וורשה סמוך לתחנת רכבות משא וליד בית הספר המקצועי. מחצר האומשלאגפלאץ, לאחר ריכוזם, נשלחו רוב יהודי וורשה לטרבלינקה ומיעוטם למחנות אחרים. התחנה החלה לפעול עם האקציות הראשונות בקיץ 1942. כיום שטח האתר מצוין בקיר כמצבה ובו כתובת בפולנית, יידיש ועברית.

אומשלאגפלאץ - כיכר בגטו וורשה, ליד תחנת רכבות משא ובית ספר. מהכיכר נשלחו הרבה יהודי וורשה למחנה האומשלאגפלאץ פעלה מהאקציות הראשונות בקיץ 1942. כיום יש באומשלאגפלאץ מצבה עם כתובת בשפות בפולנית, יידיש, ועברית המציינים את המקום.

• **אוסקר שינדלר** - נולד במורביה (צ'כיה היום). אוסקר שינדלר נשלח לקרקוב בשנת 1939 על ידי מינהל שלטון הכיבוש הגרמני, לנהל שתי חברות שנקחו מבעליהן היהודים. מעמדו וקשריו הטובים עם שלטונות הכיבוש סייעו בידו להציל מאות יהודים על ידי העסקתם במפעלים שניהל, בקרקוב ומאוחר יותר גם בברלין. במבצע יחיד במינו בשנות השלטון הנאצי, הצליח שינדלר להעביר כ-300 נשים ו-800 גברים יהודים דרך מחנות גרוס-רוזן ואושוויץ לעבודה במפעלו בברלין, שם זכו לטיפול אנושי, עד כמה שאפשר היה בנסיבות ההן. שינדלר הציל גם יהודים רבים אחרים שנקלעו לסביבות המפעל, כמו אותם 100 יהודים ממחנה פלאשוב שהושארו ברכבת נעולה לקפוא מקור בקרונות נעולים. שינדלר ואשתו, אמילי, שברו את המנעולים והוציאו את הגברים והנשים הקפואים, הביאו אותם למפעל ודאגו להם עד שהתאוששו. בשנת 1962 הובא שינדלר ארצה על-ידי היהודים שהציל, ובטקס רב רושם נטע את אחד העצים הראשונים בשדרת חסידי אומות העולם ביד ושם. בשנת 1974 נפטר שינדלר בפרנקפורט ועל פי צוואתו נטמנה גופתו בבית העלמין הלטיני שבהר ציון בירושלים.

אוסקר שינדלר. איש עסקים גרמני, לא יהודי. הגרמנים נתנו לשינדלר לנהל 2 חברות שהיו של יהודים בעיר בקרקוב בפולין. שינדלר היה בקשר טוב עם הנאצים. שינדלר העסיק יהודים במפעלים שלו בערים שונות. מי שעבד אצל שינדלר לא הרגו אותו. שינדלר הצליח להציל הרבה יהודים. שינדלר ואשתו אמילי הצילו גם 100 היהודים שהגרמנים נעלו ברכבת כדי למות מקור. אחרי שהמדינה הוקמה שינדלר שתל עץ ביד ושם. שינדלר ביקש להיקבר בירושלים

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

• **אשוויץ** - מחנה הריכוז וההשמדה הנאצי הגדול ביותר. הוקם ב-27.4.1940 ליד העיירה הפולנית אושוויינצ'ים שבגליציה. ב-14.6.1940 הובא לשם משלוח ראשון של אסירים פוליטיים פולנים; הם שוכנו במבני קבע שנקראו לימים "אשוויץ 1". באוקטובר 1941 נוסד "אשוויץ 2" - מחנה ענק של צריפי עץ, שנקרא גם בירקנאו (Birkenau), כשם כפר פולני סמוך.

"אשוויץ 3" הוקם במאי 1942 והיה בו מפעל לייצור גומי סינתטי. ל"אשוויץ 1" נשלחו מעט יהודים, רק אלה שנתפסו על רקע פעילות פוליטית אנטי-נאצית. במרס 1942 הוחל ברצח המוני של יהודים באשוויץ והמחנה היה לחולייה מרכזית בתוכנית ההשמדה של הנאצים. בהגיעם לאשוויץ עברו היהודים "סלקציה" (מיון); רובם נשלחו מיד לתאי הגז ורק מעט גברים ונשים צעירים ובריאים הושארו לעבודת כפייה במחנה, כשהם מסומנים באמצעות מספר שקועקע על זרועם השמאלית. גם אלה לא האריכו ימים; רובם איבדו את כוחותיהם בעבודת הפרך, ברעב ובקור או מתו ממחלות. היו שנפלו קורבן לניסויים רפואיים.

אשוויץ הוא מחנה הריכוז וההשמדה הגדול ביותר שהנאצים בנו. אושוויץ נמצא ליד עיירה הפולנית אושוויינצ'ים שבפולין. באשוויץ היו גם יהודים וגם אנשים אחרים שהתנגדו למפלגה הנאצית. ליד אושוויץ בנו מחנה נוסף בשם "אשוויץ 2" או בירקנאו. באשוויץ 2 היה מפעל לייצור גומי. באשוויץ, היהודים עברו "סלקציה" (מיון). רוב היהודים נרצחו בתאי הגז, מעט צעירים יהודים נשארו לעבודת כפייה במחנה. הגרמנים סימנו את היהודים במספר ביד שמאל. הרבה יהודים מתו בגלל העבודה הקשה, הרעב והמחלות.

• **אנה פרנק** - הייתה ילדה, שזכתה לחיות בעולם רק 16 שנה. אביה איש עסקים, הכין מסתור לעצמו ולמשפחתו בבנין ישן באמסטרדם, שבו שכנו המשרדים והמחסנים של החברות שהיו בבעלותו. ארבעה מעובדי החברה קבלו על עצמם לעזור למשפחה המסתתרת, שאליה נלוו גם כמה יהודים אחרים שהצטרפו למסתור שבעלית הגג. במסתור זה כתבה אנה פרנק את יומנה הידוע, ב-4 לאוגוסט 1944, בעקבות הלשנה, גילתה המשטרה ההולנדית, ששיתפה פעולה עם הנאצים, את המחבוא. כל דיירי המסתור נשלחו למחנות ההשמדה, אמה של אנה פרנק נספתה באשוויץ ואילו אנה ואחותה מתו בברגן-בלזן, ימים ספורים לפני שהמחנה

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

שחרר בידי הבריטים. מכל המשפחה שרד רק האב, אוטו פרנק והוא הקדיש את חייו למורשת בתו.

אנה פרנק הייתה ילדה יהודיה.

אנה התחבאה עם המשפחה שלה באמסטרדם שבהולנד.
אנה כתבה יומן בזמן שהתחבאה.
אנה נשלחה למחנה השמדה ומתה.

• **אנדרטת המרד** - האנדרטה לזכר לוחמי גטו וורשה, הוקמה בלב הגטו לשעבר, ברחוב זמנהוף. היא נבנתה על ידי הפסל נתן רפפורט ז"ל והעתק מדויק שלה מצוי ב"יד ושם" בירושלים. ליד האנדרטה מתקיימת מדי שנה העצרת הממלכתית לציון יום המרד בגטו.

אנדרטת המרד. האנדרטה הוקמה לזכר לוחמי גטו ורשה.

האנדרטה נמצאת באמצע גטו ורשה.
ליד אנדרטה כל שנה עושים את הטקס לציון מרד גטו ורשה

• **אנילביץ' מרדכי** - מפקד מרד גטו וורשה מהווה סמל למאבק היהודי בשואה, בשנת 1942 היה אנילביץ' למפקד "הארגון היהודי הלוחם". עדויות שנותרו בכתב ובעל-פה על פועלם של אנילביץ' וחבריו הפכו את אנילביץ' לסמל ההתקוממות היהודית בשואה. קיבוץ יד מרדכי נקרא על שמו של אנילביץ'. בשטח הקיבוץ הוצב פסל בדמותו של מרדכי אנילביץ', כשהוא אוחז ברימון יד, מעשה ידיו של הפסל נתן רפפורט.

אנילביץ' מרדכי - מרדכי אנילביץ' היה מפקד מרד גטו ורשה.

אנילביץ' סמל למאבק היהודי בשואה.
קיבוץ יד מרדכי נקרא על שמו,
בקיבוץ יש פסל של מרדכי אנילביץ'

• **אנטישמיות** - שנאת יהודים. המונח משמש לתיאור הסתה, אפליה, אלימות וכל פעילות עוינת המופנות כנגד יהודים, אורח חייהם, זכויותיהם או דתם – בשל היותם יהודים.

אנטישמיות היא שנאה ליהודים.

אנטישמיות כוללת הסתה ואלימות נגד יהודים.
האנטישמיות פוגעת ביהודים בגלל שהם יהודים.

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

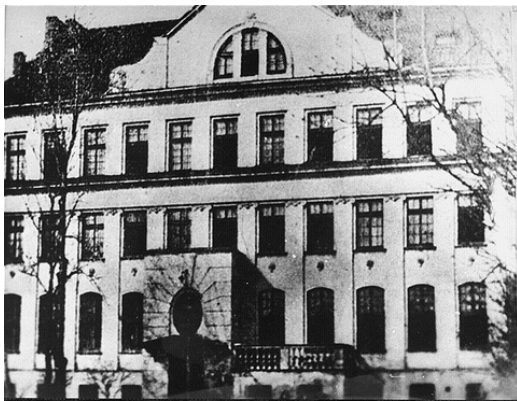
- **אקציה** - פעולה לריכוז יהודים מרחובות הגטו לשם גירושם לעבודות כפיה או להשמדה.

אקציה. פעולה של הנאצים שבה הם לקחו יהודים מהבתים או מהגטו ושלחו אותם למחנות עבודה או למחנות השמדה.

- **בית הכנסת "נוז'יק"** - הוקם בשנת 1899. היה אחד מחמשת בתי הכנסת הגדולים בוורשה. שמו ניתן לזכרו של אדם בשם נוז'יק שמסר את הבנין לקבלה היהודית. ייחודו של בית הכנסת בהיותו אבן פינה בתולדות הנגינה היהודית הדתית. בית הכנסת המה מתפללים חובבי נגינה, שנהרו אליו ממרחקים. בית הכנסת נחרב בזמן השואה, שוקם בכספים יהודים ובעידוד ממשלת פולין, בית הכנסת נחנך מחדש בשנת 1983 והוא משמש כיום בית הכנסת המרכזי.

בית הכנסת "נוז'יק" בית הכנסת גדול בוורשה.

בית הכנסת נהרס בשואה.
לאחר במלחמה בנו אותו שוב.

- **בית היתומים של קורצ'אק** - בית

היתומים היהודי משמש גם כיום בית לילדים חסרי אמצעים. בחזית הבית אנדרטה לזכרו של יאנוש קורצ'אק ואבן נוספת המשמשת יד לזכרו של פיוטר זלבסקי, אזרח פולני, שהיה עובד בית היתומים, אשר התעקש ללכת יחד עם קורצ'אק וילדיו לגטו ועל כך נענש קשות על ידי גרמנים.

בית היתומים של קורצ'אק

בית יתומים הוא בית שבו גרים ילדים שאין להם אמא ואבא.
בית היתומים של קורצ'אק גרו רק ילדים יהודים.
יאנוש קורצ'אק היה מנהל בית היתומים.
יאנוש קורצ'אק הלך עם הילדים לגטו ומת איתם.
גם כיום גרים שם ילדים יהודים.

- **גזענות** - השקפה לפיה יש לקבוע את סדרי החברה ואת זכויות האדם והאזרח לפי השתייכותם הגזעית של בני האדם. ביסוד הגזענות עומדת הדעה כי מוצאם האתני של בני

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

האדם קובע את תכונותיהם, אופיים ויכולותיהם וכי יש גזעים 'עליונים' וגזעים 'נחותים'. התורה הגזענית באה לידי ביטוי קיצוני בנאציזם ושימשה צידוק למדיניות הכיבוש, אמצעי להגברתם

גזענות היא רעיון שאומר שיש קשר בין איפה נולדו סבא וסבתא של הסבא והסבתא

שלו. לבין האופ, הכישורים וכמה הם חכמים.

הגזענים חושבים שיש גזעים "עליונים- טובים יותר" ו"נחותים לא טובים".

הנאצים חשבו שהיהודים מגזע לא טוב ולכן מותר להרוג אותם

• **גטו** - כינוי לשכונה שנכפה על היהודים להתגורר בה, על מנת לצמצם ואף למנוע את מידת מעורבותם והתערותם בחברה בה חיו. בתקופת השלטון הנאצי, קיבל הגטו משמעות אחרת, היות ושימש כתחנת מעבר לקראת שליחתם של היהודים למחנות ההשמדה. סביב הגטאות הוקמו חומות, ששעריהן ננעלו בלילה ובחלק מימי החג הנוצריים. השכונות שנבחרו לשמש כגטאות נחשבו שכונות עוני, אשר תנאי המחיה בהם היו ירודים מלכתחילה. כמו-כן, בשל שטחו הקטן של הגטו, נבנו הבתים לגובה והיו חשופים יותר למפגעים שונים, כמו שריפות. לתושבי היהודיים של הגטו הוקנתה אוטונומיה בניהול ענייניהם, לרבות קיומם של בתי דין ומוסדות חינוך וצדקה. מצד אחד, איפשר הגטו לקהילה היהודית לשמור על צביון החיים היהודי ולהימנע מהתבוללות, ומצד שני, הפך את התושבים, לא רק למנותקים מהחברה במובן הגיאוגרפי, אלא גם למנודים ממנה, בהיבטים החברתיים והמדיניים. למרות מציאות החיים הקשה בגטו והמאבק היומיומי להישרדות, הצליחו היהודים לקיים גם חיי תרבות ורוח. מערכת חינוך מחתרתית המשיכה ללמד את הצעירים וגם תנועות הנוער המשיכו בפועל. במספר לא מבוטל של גטאות המשיכו להתקיים ערבי תיאטרון, מופעי תזמורת ומקהלות - הכל באופן מחתרתי ותוך סיכון חיים.

גטו היה מקום סגור שבו הנאצים הכריחו יהודים לגור.

היהודים לא יכלו לצאת משם, והיו שם תנאים קשים

הייתה צפיפות, בלי מספיק אוכל ותרופות.

היה רעב ומחלות.

הנאצים לקחו את רוב היהודים מהגטו למחנות השמדה.

• **גסטאפו** - מגרמנית, ראשי תיבות של "המשטרה החשאית של המדינה". הגֶסְטָפּוֹ דיכא כל התנגדות שקמה לנאציזם בגרמניה ובשטחים שנכבשו במלחמת העולם ה-2, ועל פעולותיו לא הוטלו הגבלות משפטיות ואזרחיות. אנשי הגסטאפו ואנשי הס"ס היו אחראים לגירושם של היהודים וקבוצות אחרות של אוכלוסייה למחנות הריכוז וההשמדה, וביצעו את רוב פשעי המלחמה.

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

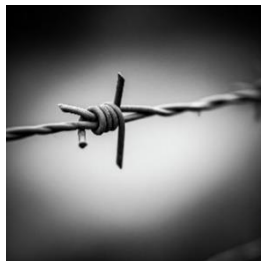
גסטאפו - המשטרה של גרמניה

- **היטלר אדולף** - נולד בשנת 1889 והתאבד ב-30 לאפריל 1945. היטלר היה קנצלר (ראש הממשלה) ומנהיג הטוטליטרי (פיהרר) של גרמניה הנאצית בין השנים 1933 ל-1945. הוא היה מנהיג המפלגה הנאצית משנת 1920 ועד להתאבדותו בבונקר, שנקרא "פיהרר בונקר" בברלין, שבגרמניה. היטלר היה מגדולי הרודנים האנטישמים, פושעי המלחמה והפושעים נגד האנושות של המאה ה-20. היטלר היה האחראי לפרוץ מלחמת העולם השנייה, שהביאה לחורבן באירופה וביבשות אחרות, הוא האחראי להשמדתם השיטתית והמאורגנת של כשישה מליון יהודים בתקופת השואה, כל זאת עפ"י תוכנית "הפתרון הסופי" שהגה וביצע, להשמדתם של מיליוני בני אדם חפים מפשע.

היטלר אדולף - ראש הממשלה של גרמניה הנאצית

היטלר היה אחראי לפרוץ מלחמת העולם השנייה.
היטלר היה אחראי להרג היהודים.
בסוף המלחמה היטלר הרג את עצמו.

- **הפתרון הסופי** - תוכניתם של הנאצים להשמדת העם היהודי בתקופת השואה.

התוכנית אושרה על-ידי היטלר וב-20.1.1942 כונסה בוונזה, ועידה נאצית לדון בדרכים לביצוע התוכנית. אייכמן הוסמך לקבוע את דרכי היישום של הפתרון הסופי, ליישם אותן ולפקח עליהן. בפולין הוקמו 6 מחנות מוות (חלמנו, בלז'ץ, סוביבור, טרבלינקה, מיידאנק, אושוויץ – בירקנאו), בהם הומתו 3,600,000 יהודים בתאי גז, או ברעב, תשישות ומחלות.

הפתרון הסופי - התוכנית של הנאצים להשמדת- להרוג את כל העם היהודים בעל

העולם.

לפי פתרון הסופי יהודי הוא למי שהייתה סבתא יהודיה
התוכנית אושרה בועידת ואנזה.
אייכמן היה אחראי ליישום התוכנית.

- **וולודאבה** היא עיירה שמונה כיום כ-12,500 תושבים (נכון ל-2021). בעיירה שרד בית הכנסת הגדול, הנחשב לאחד מבתי הכנסת היפים באירופה. וולודאבה הייתה עיירה עם קהילה יהודית משגשגת. יהודי העיירה התפרנסו ממסחר זעיר, מלאכה, חייטות וסנדלרות, והיו בהם גם בעלי בתי חרושת ובתי דפוס. בעיירה פעלו מפלגות ציוניות, הבונד ואגודת ישראל, שהפעילו

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

תנועות נוער, ספריות ואיגודי ספורט. כמו כן, פעלו בעיר בתי ספר יהודיים. עם כיבוש פולין על ידי הגרמנים בספטמבר 1939, החלה רדיפת היהודים בוולודאבה. היהודים הופרדו משאר התושבים, הוטלו עליהם הגבלות תנועה, והם חויבו לשאת סימני זיהוי יהודיים. בינואר 1941 הוקם גטו בוולודאבה, והיודנט המקומי נדרש לגייס יהודים לעבודות כפייה. הגטו שימש מרכז ליהודי הסביבה, והובאו אליו יהודים מעיירות וכפרים סמוכים, וכן מגורשים ממקומות אחרים בפולין ובאירופה. במהלך 1942 החלו האקציות (מבצעי גירוש) מהגטו, ורוב יהודי העיר נשלחו למחנה ההשמדה סוביבור, שם נרצחו.

וולודאבה. עיר בפולין שלפניי המלחמה חיו בה הרבה מאוד יהודים.

היהודים שחיו בעיר ניהלו חיים יהודיים.

בתחילת מלחמת העולם השנייה הפרידו את היהודים מאנשים אחרים.

היהודים היו צריכים לשים טלאי צהוב על הבגד.

ב - 1941 הוקם גטו בוולודאבה,

רוב היהודים בעיר נרצחו.

בית הכנסת הגדול והיפה של העיר נשאר ולא נהרס.

• **ורשה** - בירת פולין. שוכנת במרכז המדינה, משני עברי הויסלה; את שתי גדות הנהר מקשר גשר גדול. בתחומה נמל והיא משמשת מרכז תעשייה (כלי רכב, מכונות ועוד). במלה"ע ה-1 הגיעו לעיר רבבות פליטים, ועם הגידול שחל במספר היהודים גדלה מצוקתם. בין שתי מלה"ע גברה בה פעילותן של המפלגות והתנועות היהודיות. ערב מלה"ע ה-2 ישבו בוורשה כ-370,000 יהודים. במלחמה רוכזו כ-450,000 יהודים בגטו; רובם ניספו בשואה. לאחר המלחמה השתקעו בעיר כמה אלפי יהודים.

ורשה עיר הבירה של פולין.

בעיר עובר נהר גדול ויסלה.

בבר שחיו הרבה יהודים.

היהודים בוורשה חיו חיים יהודיים.

הרבה מאוד מיהודי ורשה נרצחו בשואה.

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

• **זמוש** (Zamość) היא עיר במזרח פולין, הידועה

בארכיטקטורה שלה ובתכנון העירוני הייחודי. העיר הוקמה בסוף המאה ה-16 ותוכננה כ"עיר אידיאלית" בסגנון הרנסאנס האיטלקי. בשל יופייה וייחודה, הוכרזה העיר העתיקה של זמוש כאתר מורשת עולמית של אונסק"ו בשנת 1992. כיום, זמוש

היא עיר תיירותית המושכת מבקרים רבים בזכות המבנים ההיסטוריים שלה, כולל כיכר השוק הגדולה, בתי הסוחרים הארמניים ובית העירייה המרשים. העיר משמרת את אופייה ההיסטורי. לפני המלחמה, היו היהודים כ-50% מאוכלוסיית העיר, עם כ-10,300 תושבים יהודים. עם כיבוש העיר על ידי הגרמנים בספטמבר 1939, החלו רדיפות וגזירות נגד היהודים. באביב 1941 הוקם גטו בזמוש, ובו רוכזו יהודי העיר והסביבה. בין אפריל לאוקטובר 1942, במסגרת אקציות, נשלחו רוב יהודי הגטו למחנה ההשמדה בלז'ץ, שם נרצחו. הגטו חוסל באוקטובר 1942, ומעט היהודים שנותרו נשלחו למחנות עבודה או הושמדו בהמשך. לאחר המלחמה, הוקם ארגון יוצאי זמוש על ידי ניצולי העיר, המנציח את זכר הנספים ומקיים אזכרה שנתית ביום השואה.

זמוש היא עיר מאוד יפה בפולין.

לפני המלחמה חצי מהאנשים שגרו בה היו יהודים.
ב – 1941 הוקם בעיר גטו.
רוב היהודים נרצחו בשואה

• **חסידי אומות העולם** - תואר כבוד המוענק על ידי מדינת ישראל לאזרחי העולם,

שפעלו למען הצלת יהודים בזמן מלחמת העולם השנייה. הענקת תואר הכבוד נחקקה במסגרת חוק "יד ושם", בו נקבע כי, המוסד יפעל להוקיר את חסידי אומות העולם, "ששמו נפשם בכפם להצלת יהודים". כדי להגיע להערכה נכונה של מעשיו ומניעיו של המציל, הוועדה לוקחת בחשבון את מכלול הנסיבות הרלוונטיות לסיפור ההצלה. כשהנתונים מלמדים שאדם שאינו יהודי סיכן את חייו, את חירותו ואת ביטחונו כדי להציל יהודי אחד או יותר מסכנת מוות או מגירוש למחנות המוות, מבלי לבקש מראש תמורה כספית כלשהי, האדם הזה נעשה מועמד לתואר חסיד אומות העולם. תנאים אלה חלים גם על מצילים שנפטרו. אדם המוכר כחסיד אומות העולם זוכה בתעודת הוקרה, במדליה מיוחדת, שעליה מוטבע שמו. כמו כן, נרשם שמו על קיר הכבוד בגן חסידי אומות העולם ב"יד ושם", בירושלים. האותות מוענקים למצילים או לשארי בשרם (קרובי משפחתם) בטקסים הנערכים בישראל או בארצות מגוריהם.

חסידי אומות העולם. אנשים לא יהודים שהצילו יהודים בשואה.

מדינת ישראל נתנה להם תעודה של אנשים מאוד חשובים - "תואר כבוד"

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

- **טיקטין** - עיירה במחוז ביאליסטוק בצפון מזרח פולין. בסוף יוני 1941, מיד לאחר פרוץ מלחמת גרמניה-רוסיה, נכבשה העיירה בידי הגרמנים. בימי הכיבוש הראשונים נערך פוגרום על ידי הפולנים בעידוד הגרמנים ורכוש יהודי הוחרם. היהודים גויסו בכוח למחנות עבודה. תנועתם הוגבלה. ב- 21.8.41 נקראו יהודי העיירה לאסיפה בכיכר השוק, לאחר סלקציה (מיון) כ - 2,700 אנשים הובלו אל בורות ההריגה, שהוכנו בקרבת העיירה ונרצחו.

טיקטין. עיירה בפולין.

בתחילת המלחמה הפולנים והגרמנים עשו פוגרום ביהודים.
הרבה יהודים נרצחו.

הפולנים לקחו את הרכוש של היהודים - בתים, תכשיטים, כסף וכל דבר יקר
מי שנשאר בחיים היה צריך לבוא ל כיכר השוק.
הנאצים עשו סלקציה.
חלק מהאנשים נשלחו למחנות.
חלק נרצחו.

- **טרבלינקה** – מחנה השמדה, שהקימו הנאצים מצפון מזרח לוורשה. לטרבלינקה אין היסטוריה. ההיסטוריה שלה מתחילה עם הפעלת "הפתרון הסופי" - ואכן, לא היו שם לא כפר ולא עיר. תחנת רכבת קטנה הנמצאת כ-60 ק"מ מוורשה, לידה הקימו הגרמנים מחנה השמדה, שהוקם בנוסף למחנות השמדה אחרים לביצוע "הפתרון הסופי". לפי קביעתה של הוועדה לחקר פשעי הנאצים בפולין, נרצחו במחנה זה יותר מ- 700 אלף בני אדם, רובם יהודים. באוגוסט 1943 פרצה במקום התקוממות. היא דוכאה אבל, הנזק שנגרם למתקני ההשמדה, הכריח את הנאצים להפסיק את פעולתו של מחנה.

טרבלינקה. מחנה השמדה שהקימו הנאצים ליד וורשה.

הנאצים בנו את טרבלינקה במיוחד בשביל הפתרון הסופי.
הרבה מאוד יהודים נרצחו בטרבלינקה.
באוגוסט 1943, היהודים התנגדו לנאצים.
היהודים הצליחו לפגוע במקום.
הנאצים לא יכלו יותר להרוג שם יהודים.

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

• **יודנרט** - "מועצת יהודים" אחד הגופים, שהוקמו בארצות הכיבוש הנאצי, לניהול ענייני היהודים ולייצוגם כלפי השלטונות בימי השואה. בכמה מקרים היו חברי היודנרט ממונים מטעם הנאצים, ובמקומות אחרים נבחרו ע"י הקהילה. בטרם החלה ההשמדה ההמונית, מצבם היה קשה מאוד, שכן היה עליהם להוציא לפועל הוראות בדבר החרמת רכוש או שילוח למחנות עבודה. משהחלה ההשמדה, נעשה מעמדם של חברי היודנרט קשה מנשוא, מכיוון שהוטל עליהם במקרים רבים להחליט מי יישלח להשמדה בכל "אקציה". היו ביניהם ששלחו יד בנפשם, והיו ששיתפו פעולה בתקווה שכך יעלה בידם להציל ולו מעטים.

יודנרט. מועצת היהודים.

הנאצים בחרו אותם או שהיהודים בחרו אותם.
היודנרט עשו מה שהגרמנים אמרו להם.

• **לובלין** - עיר במזרח פולין. העיר הייתה אסורה למגורי יהודים עד שנת 1336 ומאז התיר להם המלך קאז'ימייז' השלישי להתיישב על החולות בקרבת העיר. הגרמנים כבשו את העיר ב-18 בספטמבר 1939 ומיד החלו הפינויים מן הדירות, התקיפות ועבודות הכפייה. זמן מה חשבו הגרמנים להפוך את מחוז לובלין לשמורה יהודית ולרכז בתוכה מגורשים משטחי הכיבוש בפולין. אולם יהודי לובלין היו בין ראשוני הקורבנות של מסע ההשמדה. **ישיבת חכמי לובלין** הייתה ישיבה יוקרתית וחשובה, שנוסדה בשנת 1930 על ידי הרב מאיר שפירא בעיר לובלין, פולין. היא נחשבה לאחת הישיבות הגדולות והמובילות בעולם היהודי לפני השואה. בישיבה למדו תלמידים מצטיינים, והיא התפרסמה בגישתה החדשנית – בניית ספרייה תורנית עשירה,

פנימייה לתלמידים, ושיטת לימוד מסודרת של הדף היומי, שגם היא הונהגה על ידי הרב שפירא. עם הכיבוש הנאצי במלחמת העולם השנייה, הישיבה נסגרה, ספרי הקודש נשרפו, ורבים מהתלמידים והמורים נרצחו בשואה. כיום, מבנה הישיבה שוחזר בחלקו, ומשמש כאתר זיכרון לתרבות הלימוד היהודית הענפה שהתקיימה בפולין לפני החורבן.

לובלין. עיר במזרח פולין.

היהודים היו בין הראשונים שנרצחו.
ישיבת חכמי לובלין הייתה בית ספר גדול וחשוב שבו למדו רבנים ותלמידים יהודים תורה. בזמן השואה, הנאצים סגרו את הישיבה ופגעו בה, ורבים מהתלמידים נרצחו. היום זוכרים את הישיבה ואת הלימוד שהיה בה.

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

• **ליל הבדולח** - כינויו של הפוגרום, שעשו הנאצים ביהודי גרמניה ואוסטריה בלילה שבין ה- 9-10 בנובמבר 1938 בתגובה לכאורה על רצח המזכיר השלישי בשגרירות גרמניה בפריס, פון רט. המתנקש בחיי פון רט, הרשל גרינשפן, היה בנם של יהודים-פולנים תושבי גרמניה, שגורשו לפולין. מקור השם בשברי הזכוכית הרבים, שנותרו ברחובות לאחר ההרס, שזרעו הנאצים והאספסוף באותו הלילה. בפוגרום נרצחו יותר מ-90 יהודים, מאות נפצעו (רבים מהם קשה), 30,000 נאסרו ונשלחו למחנות ריכוז ומאות בתי כנסת, בתי עסק ובתי מגורים של יהודים הועלו באש. פוגרום "ליל הבדולח" סימן את תחילתה של שואת יהודי אירופה. מאז ליל הבדולח נאסר על היהודים בגרמניה ואוסטריה למלא תפקידים בכלכלת גרמניה, נסגרו מוסדות הציבור והתרבות שלהם והעיתונים היהודיים חדלו מלהופיע.

ליל הבדולח. פוגרום שהנאצים ביצעו ביהודים בגרמניה

הנאצים הרסו חנויות ובתי כנסת של יהודים.

בליל הבדולח נפגעו ונהרגו הרבה יהודים

ללילה הזה קוראים ליל בדולח בגלל שהיו הרבה זכוכיות שבורות שנראו כמו

זכוכית של בדולח (סוג של זכוכית יקרה)

• **מיידנק** - מחנה ריכוז והשמדה, שהוקם ע"י הנאצים ליד כפר פולני בשם זה, באזור לובלין בפולניה המרכזית. המחנה נוסד בסתיו 1941 ושימש בתחילה כמחנה של שבויי מלחמה סובייטים. רוב שבויי המלחמה מתו מרעב, במחלות ונורו למוות ביוני 1942. המטרה העיקרית

של המחנה הייתה חיסול אסירים. תחילה חוסלו אנשים בירייה ביער סמוך, לאחר הקמת מתקני הרעלה בגז וקרמטוריום (משרפה) בקיץ 1942, נעשתה עיקר ההשמדה במתקנים אלה. לאחר ההרעלה הועברו הגויות ע"י האסירים למשרפה. בסוף אוקטובר הוחל בחפירת 3 חפירות ענקיות ובשלושה בנובמבר התרחש שם הטבח הגדול, ביום אחד נורו 18,000 יהודים במכונות ירייה.

מיידנק. מחנה ריכוז והשמדה

בהתחלה נבנה בשביל שבויי מלחמה רוסים שנלחמו בנאצים במיידנק הרגו הרבה מאוד יהודים, ירו בהם או הרגו אותם בגז

• **מחנות ריכוז והשמדה** - מחנות שהקימו הנאצים עם עלייתם לשלטון בגרמניה, נועדו לכליאת אזרחים, שהתנגדו למשטר, ולחיסולם. מלכתחילה לא נוסדו במיוחד ליהודים, אך הם מילאו תפקיד מכריע בניסיון הנאצים להשמדת העם היהודי. בפרוץ מלחמת העולם ה-2

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

הורחבה רשת המחנות, ובשטחים, שכבשו הגרמנים במזרח אירופה, הוקמו מחנות מיוחדים להמתת אנשים בהמוניהם, ונבנו משרפות לשרפת הגופות. עד אז בוצע הרצח בכמה שיטות: בהזרקת רעלים, או בירי אל קבוצות אנשים. שיטות אלה לא היו מספיק יעילות עבור הנאצים, מכיוון שמספר המוצאים להורג היה לדעתם קטן מדי, והביצוע היה פומבי מדי. לפיכך, המציאו שיטה חדשה: הקורבנות הוכנסו למשאיות סגורות והוזרמו לתוכן גזי המפלט כדי להגדיל את מספר הקורבנות הורחבו המחנות והותקנו בהם תאי גזים. לתוך התאים, שהוסו כחדרי מקלחת, הוכנסו הקורבנות, ולאחר שנסגרו הדלתות באופן הרמטי, הוזרמו לתוכם גזים רעילים, שקטלו את הקורבנות בתוך כ- 5 דקות. במחנות מסוימים נערכו באסירים ניסויים "רפואיים". ניסויים אלה הסבו סבל בל יתואר לאסירים, רובם מתו, ומי ששרדו נשארו בעלי נכות קשה.

מחנות ריכוז והשמדה

הנאצים הקימו מחנות מוות בפולין.

היהודים נרצחו במחנות.

הנאצים בנו חדרים שבהם שרפו בני אדם

הנאצים בנו תאים שבהם הרגו אנשים בגז

- **מילא 18** - "הארגון היהודי הלוחם" - אי"ל, הוא מחתרת יהודית חמושה, אשר הוקמה בגטו וורשה ב- 28 ביולי 1942. אי"ל הוקמה על ידי ארגון "החלוץ" וארגוני נוער נוספים, שפעלו בגטו ורשה - השומר הצעיר, דרור ועקיבא. הם הקימו פלוגות לוחמים ואף בונקר היה ברשותם. ב-8 במאי, הקיפו הגרמנים את הבונקר ברחוב מילא 18 וללוחמים לא היה שום סיכוי. למעלה מ-100 לוחמים ביניהם מרדכי אנילביץ, מפקד המרד, מצאו בו את מותם. אולם יום זה חולל מפנה בקרבות הגטו. גופות הלוחמים נותרו עד היום תחת איי המפולת. מהבונקר לא נותר דבר. לאחר השחרור הוקם גלעד זיכרון במקום.

מילא 18 היה בונקר בגטו ורשה.

לוחמי אי"ל התחברו בו

אי"ל היה מחתרת יהודית חמושה בגטו ורשה.

אי"ל הוקם על ידי ארגוני נוער.

לוחמי אי"ל לחמו בגרמנים.

- **מנגלה יוזף** - רופא ופושע מלחמה נאצי. בתקופת השואה, שימש רופא ראשי במחנה ההשמדה בירקנאו הצמוד לאושוויץ. תפקידו העיקרי היה מיון העצירים, שהובאו למחנה ברכבות, לעבודה או לתאי הגזים. קורבנותיו כינוהו "מלאך המוות". מנגלה ערך ניסויים רפואיים אכזריים בבני האדם שהיו כלואים במחנות ההשמדה. מנגלה התרכז במחקרו המפלצתי בתאומים, כאמצעי לחקר התורשה.

מנגלה יוזף. מנגלה היה רופא נאצי במחנה ההשמדה אושוויץ.
מנגלה עשה ניסויים רפואיים באסירים.
אנשים שהוא עשה בהם ניסויים קראו לו "מלאך המוות".

• **מרד גטו ורשה** - התקוממות יהודי הגטו בוורשה נגד הגרמנים. מרד גטו ורשה היה להתקוממות העירונית הראשונה באירופה במלחמת העולם השנייה, וגבורתם של לוחמיו מהווה סמל למאבק העם היהודי בנאצים. יום הזיכרון לשואה ולגבורה מצוין בכ"ז בניסן, היום בו פרץ המרד.

מרד גטו ורשה היה התקוממות של היהודים נגד הגרמנים.
זה היה המרד העירוני הראשון באירופה.
המרד הוא סמל למאבק היהודים בנאצים.

• **נאציזם-סוציאליזם** - האידיאולוגיה של המפלגה הנאצית בגרמניה. נוסדה ב-1918 בשם "מפלגת העבודה הגרמנית", וב-1920, כאשר עמד בראשה אדולף היטלר, נקראה בשמה המורחב "מפלגת העבודה הנאציזם-סוציאליסטית הגרמנית". מאז נודעה בראשי תיבות כ"מפלגה הנאצית", ואימצה לעצמה את צלב הקרס בתור סמל.
למפלגה היו ארבעה עקרונות מרכזיים:

1. תורת הגזע - הפליה על רקע אתני ומתן עליונות לגזע הארי - גרמני.
2. צייתנות עיוורת לפיהרר (אדולף היטלר).
3. שאיפות לבסס את ההגמוניה של גרמניה באירופה כולה. (הגמוניה- שלטון מוחלט בחברה המצוי בידיה של קבוצה מסוימת).
4. אנטישמיות - הצגת היהודים כאויבי האומה הגרמנית.

נאציזם-סוציאליזם

האידיאולוגיה של המפלגה הנאצית.
המפלגה נוסדה ב-1918.
בראש המפלגה עמד היטלר.
הדעה שלהם הייתה שהגרמנים יותר טובים מכולם.
גרמניה צריכה לשלוט על כל אירופה
כל הבעיות של גרמניה הם בגלל היהודים
וצריך לציית, לעשות הכל, מה שהיטלר אומר

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

- **ס"ס** - "יחידות משמר", גוף של המפלגה הנאצית בגרמניה, שנועד לדכא "יסודות עוינים וחתרניים". בהיווסדו (1925) שימש יחידת שומרי הראש של אדולף היטלר ומנהיגי מפלגה בכירים. סמל הגולגולת שעל כובעיהם, מדיהם השחורים, צלב הקרס ותג ה-S.S דמוי הברקים הישירים ומעשיהם האכזריים עשו אותם לסמל הטרור הנאצי.

ס"ס . "יחידות משמר" של המפלגה הנאצית.

היו שומרי ראש של אדולף היטלר

היו להם מדים שחורים.

על הכובע היה ציור של גולגולת צלב קרס והאותיות s.s.

- **סוביבור** – אחד ממחנות ההשמדה שהוקמו על ידי

הנאצים במהלך מלחמת העולם השנייה. המחנה פעל בין השנים 1942–1943 ונועד להשמדה של יהודים. בסוביבור נרצחו מאות אלפי יהודים, ורק מעטים הצליחו להימלט ממנו. בשנת 1943 פרץ במחנה מרד אמיץ של אסירים, שבמהלכו חלקם הצליחו לברוח, אך רובם נרצחו או נתפסו לאחר מכן. לאחר המרד, הנאצים פירקו את המחנה בניסיון להסתיר את פשעיהם. בשנים האחרונות נערכו חפירות ארכאולוגיות בסוביבור, וגילוים מרגשים כמו חפצים אישיים ומבנים מהמחנה סייעו לשפוך אור על מה שהתרחש שם. בשנת 2018 נפתח במקום אתר זיכרון חדש שמכבד את זכר הנרצחים ומספר את סיפורם בצורה מכובדת ומרגשת.

סוביבור מחנה השמדה.

רצחו בו הרבה יהודים.

ב-1943 פרץ במחנה מרד וחלק מהיהודים הצליחו לברוח.

הנאצים תפסו את מי שהצליח לברוח והרגו אותם.

- **פאבייק** - בית הסוהר המרכזי של הגטו (ששימש כבית סוהר פולני עוד לפני המלחמה).

אליו הובאו לחקירות בני הערובה, מבריחים ואנשים שונים. במרתפיו היו מענים את האסירים לעתים עד מוות. הפאבייק היה חרדת כל יושבי הגטו.

פאבייק. בית סוהר בגטו ורשה.

בפאבייק חקרו אנשים

הנאצים עינו שם אנשים.

כול בגטו פחדו מהמקום הזה.

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

- **פלאשוב** - מחנה כפייה נאצי באזור קראקוב. פלאשוב היה גם המקום שבו שרדו יהודי קראקוב והסביבה. האסירים עבדו במתכת ובזכוכית וכן בבדים מטעמן של חברות גרמניות. בשלב מאוחר יותר, התנאים הורעו (ינואר 1944) וניתנו עבודות פרך במחצבת האבנים. במרס 1944 חלק מהיהודים נשלחו למוות באושוויץ. לקראת סיום המלחמה נצטוו קבוצות יהודים במחנה לשרוף כ-9,000 גופות, שהוצאו מתוך 11 קברי אחים. בסוף 1944 נותרו 600 אסירים בחיים, ומספר שבועות לאחר מכן חוסל המחנה. מפקד המחנה היה קציץ O.O. בשם אמון גת והוא נידון למוות על ידי בית המשפט בקראקוב ב-1946.

פלאשוב. מחנה כפייה נאצי.

מחנה שהכריחו בו את האנשים לעבוד קשה.
הרבה יהודים נשארו שם בחיים בגלל שעבדו

- **קורצ'אק יאנוש** - נולד כהנריק גולדשמידט. רופא, מחנך וסופר יהודי-פולני. בצעירותו התנדב לעבוד במחנות קיץ לילדים טעוני טיפוח, וכתביו בנושא זה עוררו עניין רב. ב-1911 הקים בית יתומים יהודי בוורשה והנהיג בו שיטות חינוך חדשניות, המבוססות על כבוד ושלטון עצמי של הילדים. הוסיף לנהל את בית היתומים גם לאחר שהועבר לגטו ורשה. כשסירב להצעה לנטוש את ילדיו ובכך להינצל ממוות, נלקח איתם למחנה ההשמדה טרבלינקה ושם נספה. בזכות פועלו ומסירותו היה לדמות מופת. מספריו: "ילדי רחוב", "קאיטוש המכשף" (ידוע גם כ"יותם הקסם") ו"המלך מתיא הראשון" (ספר הילדים הראשון שכתב).

קורצ'אק יאנוש. רופא, מחנך וסופר יהודי-פולני.

קורצ'אק בנה בית יתומים. לילדים יהודים שאין להם הורים.
קורצ'אק יכול היה להציל את עצמו ולברוח מהנאצים.
קורצ'אק בחר להישאר עם הילדים של הפנימייה
קורצ'אק וכל הילדים בפנימייה נרצחו.

- **קראקוב** - עיר בדרום פולין. היתה אחת הערים המרכזיות בפולין שנכבשו על ידי הנאצים. עם כניסת הגרמנים נערכה ה"אקציה" הראשונה נגד ריכוזי היהודים והוקם בה גטו שבו נכלאו אלפי יהודים בתנאים קשים של רעב, מחלות ועבודות כפייה. התארגנות המחותרת היהודית התחילה בסוף שנת 1940. זמן מה פעל בקראקוב יצחק צוקרמן (אנטק), מראשי הארגון בווארשה. בין פעולות הארגון בקראקוב הייתה התקפה על מועדון קצינים גרמניים

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

ומעשי חבלה ברכבות. אחרי השמדת גטו קראקוב ב – 1943, פעלו אנשי הארגון גם במחנה העבודה פלאשוב. רוב היהודים שנשארו בגטו נשלחו למחנות השמדה, בעיקר לאושוויץ.

קראקוב. עיר בדרום פולין.

ב – 1941 הוקם בקראקוב גטו אליו נשלחו הרבה יהודים. היה קשה לחיות בגטו, היה רעב ומחלות. יהודים בקראקוב התארגנו בארגון ופעלו נגד הנאצים. רוב היהודים נרצחו.

• **שואה** - מושג היסטורי המציין את ההתנכלות ליהודים ואת הכחדתם של שישה מיליון יהודים בהם כמיליון ילדים בידי הנאצים ועוזריהם. עם עליית הנאצים לשלטון בגרמניה (30.1.1933) והקמת המשטר בהנהגת היטלר, החלו היטלר ואנשיו להגשים את האנטישמיות הגזענית. הנאצים הצליחו לרצוח רבים במסגרת תוכנית "הפתרון הסופי", אשר באה על סיומה ב-8 במאי 1945 עם חתימת גרמניה הנאצית על חוזה הכניעה הסופי. השואה, שהייתה לרצח העם הנורא ביותר במאה ה-20, הוכרזה פשע נגד האנושות, ורבים ממבצעי "הפתרון הסופי" הוצאו להורג.

שואה. פגיעה קשה מאוד ביהודים. בזמן מלחמת העולם השנייה (1939–1945),

נרצחו שישה מיליון יהודים.
לקחו אותם מהבתים שלהם, סגרו אותם בגטאות, שלחו אותם למחנות.
היום אנחנו זוכרים את מה שקרה, כדי שזה לא יקרה שוב

שנה	תאריך	תאריכים מרכזיים (מעליית היטלר עד סיום מלחמת העולם השנייה)
1933	30 בינואר	אדולף היטלר מתמנה קנצלר הרייך הגרמני
	1 באפריל	מתחילה החרמת בתי מסחר יהודיים
	13 בספטמבר	"תורת התורשה" ו"תורת הגזע" - מקצועות חובה בבתי הספר
1934	2 באוגוסט	90% מהגרמנים מצביעים לבחירתו של היטלר "כראש הרייך הגרמני"
1935	18 בספטמבר	יהודים נאסרים על ידי הגסטאפו בשל "חילול הגזע"
1938	7 בנובמבר	הרשל גרינשפן - יורה למוות בפריס במזכיר השגרירות הגרמנית כמחאה על דיכוי היהודים ע"י הנאצים בגרמניה
	8-10 בנובמבר	ליל הבדולח - פוגרום בגרמניה, 267 בתי כנסת נהרסים. 7,500 בתי עסק נשרפים. 26,000 יהודים נאסרים במחנות ריכוז

מדינת ישראל

משרד החינוך

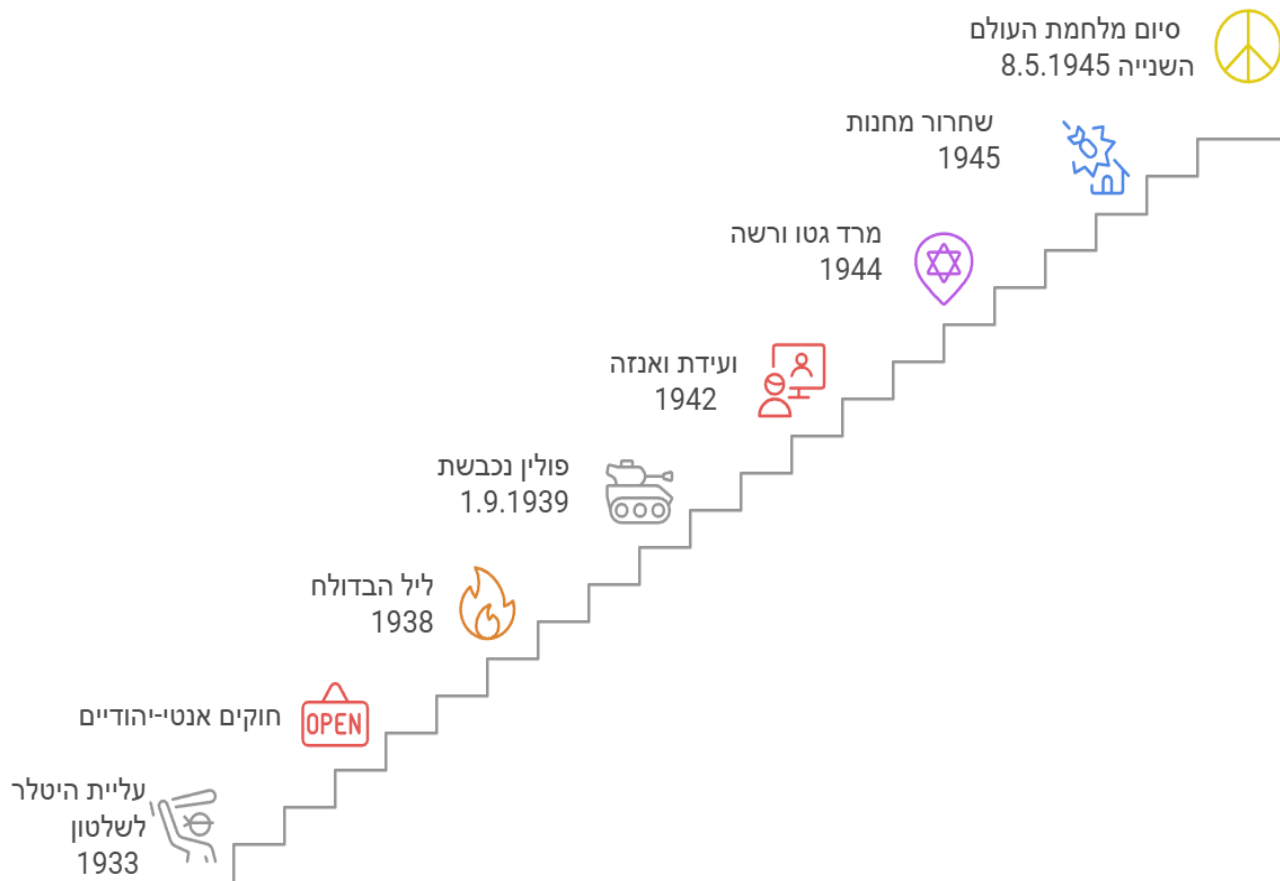
המינהל הפדגוגי

האגף לחינוך מיוחד

30 בינואר	היטלר נואם בבית הנבחרים - "אם תפרוץ מלחמה יש להשמיד את הגזע היהודי באירופה"	1939
1 בספטמבר	הצבא הגרמני פולש לפולין, תחילת מלחמת העולם השנייה	
אוקטובר	היהודים נדרשים לשאת טלאי צהוב	
דצמבר	הוכרז שכל היהודים יצטרכו לעבור לגטאות	
ינואר	גטו ראשון הוקם בלודז'	1940
נובמבר	הוקם גטו וורשה	
20 בינואר	ועידה ואנזה - דנים בפרטי התכנית להשמדת העם היהודי באירופה	1942
מרץ	מחנות ההשמדה פועלים בקנה מידה גדול והנאצים החלו לתבוע מה"יודנראטים" לסמן את האנשים למשלוח	
28 ביולי	"הארגון היהודי הלוחם" הוקם בגטו וורשה - אי"ל	
אוקטובר	הקמת הוועד היהודי הלאומי בגטו וורשה	
22 בדצמבר	פעולות נקם של "הארגון היהודי הלוחם" בגטו קראקוב	1943
18 בינואר	קרב ראשון בגטו וורשה	
19 באפריל	תחילת מרד גטו וורשה	
7 באוקטובר	ניסיון מרד באושוויץ	1944
17 בינואר	וורשה שוחררה על ידי כוחות ברית המועצות והארמיה הפולנית הראשונה	1945
26 בינואר	אושוויץ שוחררה	
מאי	סיום מלחמת העולם השנייה	

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

התקדמות אירועים היסטוריים מרכזיים של מלחמת העולם השנייה

רגע לפני היציאה למסע

- רשימת ציוד מומלצת
- התנהגות בני הנוער במהלך
- המסע בפולין - מתוך חוזר מנכ"ל
- מילים שימושיות בפולנית

רשימת ציוד מומלצת

	<u>לכל המסע</u>	סמן ✓ לאחר הכנסת הציוד למזוודה
	חולצת המשלחת	
	מערכת בגדים (לשבת) חגיגית	
	כיפה	
	חצאיות (לתפילת ליל שבת – לא חובה)	
	2 זוגות נעליים (זוג אחד מתאים להליכה)	
	נעלי בית	
	בגדים חמים: מכנסיים סווצר/חולצות, מעיל, כובע, צעיף, כפפות, שקיות חימום, וכו'.....	
	בגדים קלים: חולצות טריקו	
	לבנים: גופיות חמות, גרביונים, גרביים, פיג'מה וכו'.....	
	עזרה ראשונה: תרופות שרגילים לקחת, שפתון	
	ממחטות נייר (טישו) + גליל נייר טואלט	
	כלי כתיבה (מחברת + עט)	
	נרות זיכרון (לפחות 5) + גפרורים – ציוד משלחת	
	מטריה	
	לטיסה וליום הראשון (לא ניתן לפתוח מזוודות לפני ההגעה למלון. ההגעה למלון ביום הראשון מאוחר בלילה!)	סמן ✓ לאחר הכנסת הציוד לתיק
	דרכון	
	כרטיס עלייה למטוס	
	צילום של הדרכון (דף 1+2) + צילום של כרטיס טיסה	
	לבוש חם + מעיל חם	
	מזון ליום הראשון (כריכים, ממתקים וכו'...) כולל שתיה	
	תרמיל גב / צד קטן ונוח אשר יכול להכיל ציוד הכרחי לסיורים של כל יום. (מטריה, כיפה, חולצת משלחת וכו').	
	נר נשמה	
	ממחטות נייר (טישו)	

התנהגות בני הנוער במהלך הביקור בפולין - מתוך חוזר מנכ"ל
במסגרת המסע לפולין אתם מייצגים את מדינת ישראל ואת הנוער הישראלי, דבר המחייב אתכם להקפיד באופן מיוחד על התנהגות נאותה כיחידים וכקבוצה.

כללים בסיסיים למסע

בטיסה ובשדה התעופה

- יש להישמע להוראות צוות המטוס ולהקפיד על הוראות הבטיחות בהמראה, בטיסה ובנחיתה.
- יש לשבת במקום שנקבע בכרטיס ואין להחליף מקומות.
- אין לעבור את אזור הישיבה לכיוון מחלקת עסקים.
- אסור להפעיל מחשבים אישיים ומערכות שמע פרטיות ללא אישור.

בנחיתה בפולין

- חברי המשלחת יתרכזו בנקודת מפגש מוגדרת בטרמינל לאחר שיאספו את המזוודות.
- לא תבוצע החלפת כספים בשדה התעופה.
- יש להשתמש בתאי השירותים רק באזור קבלת המזוודות, סמוך למסוע.
- היציאה מהטרמינל תהיה רק בהנחיית איש הביטחון וכל המשלחת תצא כאיש אחד.

בנסיעה באוטובוס

- חברי המשלחת לא יעלו לאוטובוס או ירדו ממנו לפני קבלת אישור מהמאבטח.
- יש לוודא כי המושב הראשון באוטובוס פנוי כולו למאבטח.

בבתי המלון

- יש להימנע מהתנהגות קולנית ורעשנית.
- יש לשמור על הציוד ועל הרכוש של בית המלון.
- יש להימנע מישיבה על הרצפה ומחסימת מסדרונות ומעברים, וכן מהפיכת הלובי של בית המלון לאולם התכנסות לשיחות קבוצתיות ולערבי הוויי.
- חל איסור מוחלט להיכנס לבר.

ברחוב ובאתרים

- יש לכבד את המדינה המארחת ואת אזרחיה ולהתנהג בנימוס ובדרך ארץ כלפי האנשים ברחוב.
- יש להימנע מהתנהגות הפגנתית, כגון תהלוכות ומצעדים ברחובות הערים בליווי שירה ודגלים.

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

- בזמן הביקור באתרים הממוקמים בלב אזורי מגורים יש להקפיד לא להפריע לתושבי המקום ולא להרעיש או לחסום את התנועה.
- שירה וריקודים באזורים מיושבים אסורים לחלוטין.
- לבישת בגדי ייצוג של המשלחות והנפת דגלי הלאום מותרים רק בשטחי המחנות ובטקסים רשמיים.
- בזמן הליכה רגלית בעיר יש להקפיד על היצמדות לקבוצה.

באתרים יהודיים

- יש לשמור על נורמות התנהגות המקובלות על-פי המורשת היהודית בבתי כנסת ובבתי קברות.

מילים שימושיות בפולנית

פולנית (באותיות עבריות)	עברית
זופה	מרק
וודה	מים
חרבטה	תה
מלקו	חלב
לודי	גלידה
צוקיר	סוכר
פוליצייה	משטרה
סינגוה	בית כנסת
רינק	שוק
קירובניק	נהג

פולנית (באותיות עבריות)	עברית
טק	כן
ניה	לא
פרושה	בבקשה
דז'ינקויה	תודה
פשפרשם	סליחה
דז'יאן דוברי	בוקר טוב
דוברי יאצ'ור	ערב טוב
דובראנוצ'	לילה טוב
קטורה גודזינה?	מה השעה?
דובידז'ניה	שלום, להתראות

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

המסע לפולין

- תפילת הדרך
- קטעים ושירים מתוך הטקסים
- יומן מסע
- דפים לכתיבה ולציור

תפילת הדרך

קטעים ושירים מתוך הטקסים

התקווה

מילים: נפתלי הרץ אימבר
כל עוד בלבב פנימה
נפש יהודי הומייה
ולפאתי מזרח קדימה
עין לציון צופיה.

עוד לא אבדה תקוותינו
התקווה בת שנות אלפיים
להיות עם חופשי בארצנו
ארץ ציון וירושלים

"רוצה אני לבקשכם שלא תשכחו את המתים. רוצה אני להתחנן לפניכם ולבקשכם בכל לשון של בקשה שתנקמו את נקמתנו, שתיקחו נקם באותם הפושעים שידם האכזרית הוציאה אותנו מן החיים. רוצה אני שתקימו יד לנו - מצבה שתגיע עד השמים, ציון שיראה אותו העולם כולו - פסל לא משיש ולא מאבן, אלא ממעשים טובים, כי מאמינה אני באמונה שלמה, שרק מצבה כזאת עשויה להבטיח לכם ולילדכם עתיד טוב יותר ואז לא ישוב אותו רשע שהשתלט על העולם והפך את החיים לגיהנום."

מתוך צוואתה של דוניה רוזן, ניצולת שואה

דמעות של מלאכים

מילים: דן מינסטר

לחן: יוני רכטר

דמעות של מלאכים.

מדוע הם בוכים המלאכים?

אולי בגלל שזה לא קל

להיות מלאך,

בעולם עצוב כל כך.

כי כשהמלאכים בוכים

בעולם אחר,

אז בעולם הזה

עצוב לנו יותר

דמעות של מלאכים.

דמעות שקטות

דמעות יפות ועצובות.

זולגות באופק דמעות

ומחפשות...

מה הן מבקשות? אהה...

כי כשהמלאכים בוכים

בעולם אחר,

אז בעולם הזה

עצוב לנו יותר.

וגם אנחנו כאן
רוצים לבכות יחד איתם
מה לעשות?
רוצים לבכות והדמעות אינן
יורדות,
הדמעות אינן זולגות.

כי כשהמלאכים בוכים
בעולם אחר,
אז בעולם הזה
עצוב לנו יותר

הפחד / (כתבה אורה ביקובה בת 12 שנרצחה באושוויץ)

לא... לא... אלי - אנחנו עוד רוצים לחיות.
אל תדלדל כל כך את שורותינו.
אנחנו עוד צריכים עולם אחר לבנות,
יפה וטוב יותר. רבה עוד מלאכתנו.

מעט ילדים פה נשארנו.
אין אבא, אין אמא, אין דוד.
מעט ילדים לבדנו,
שומעים מנגינות רחוקות.
יש ארץ כך שרה לי אמא,
צומחים בה עצים מתוקים,
לארץ הזאת עוד נגיע-
נעופה כמו ציפורים.
שירים שם תלויים בשמים
ציפורים עליזות ושמחות
ולנו רק גדר ותיל
איך נעוף אל הארץ הזאת?

לראות את האור / ברק פלדמן

אומרים השמיים כחולים מעלינו
מלאים באורות
אולי יום אחד אוכל גם אני לראות
לראות...

ונפילתי לארץ, בשקט
עצמתי עיני, אטמתי ליבי
והרגשתי איך אני מתפרקת
מכל כאבי, מכל בדידותי

ולרגע יכולתי לברוח
כנוצה על כנפה של ציפור
והצלחתי לעלות גבוה
לראות את האור
לראות את האור

הכרתי טיפותיו של הגשם
נקוות בתוכי, יורדות מתחת
והרוח קרה ונואשת
הקפיאה אותי, הכבידה עלי

ולרגע יכולתי לנגוע
בקצה הכאב האפור
ורציתי לעלות גבוה
לראות את האור
לראות את האור

כי ראיתי את דרכי נעלמת
ביער סבוך, בין קירות חורשים
ובתוך האדמה המדממת
רגלי ננעצו, היכו שורשים

ולרגע יכולתי לשמוע
עלים מלמדים שירתם
ורציתי לעלות גבוה
לפרוח איתם

לאורך הים
מילים ולחן: איילה אשורב

תגיד לי איך עם המוות אתה חי
מסתיר הדמעות בכל לילה תגיד לי עד מתי
האש שקוראת לי לא נמצאת שם באמת
זזה שנעלם, האם יחזור או כבר מת?

לאורך הים...

תגיד לי איך לעצור את הדמעות
תגיד לי איך...

תגיד לי איך לעצור את הדמעות
תגיד לי איפה יש עולם אחר לחיות
תגיד לי למה אין אמת, רק הזיות
אז למה לנסות ולהמשיך עכשיו לבכות?

לאורך הים

אין גלים יש עולם
שנשבר לרסיסים על המזח.

תגיד לי איך לעצור את הדמעות
תגיד לי איפה יש עולם אחר לחיות
כשאנשים רצים אל תופת כמו אל ים
אני ארוץ אל תוך האש אם יחזרו משם.
לאורך הים...

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

נרות שמחים, נרות עצובים / אלישבע דגן

נרות שונים יש בעולם
נרות שבת,
נרות חנוכה,
נרות הבדלה
קלועים כמו חלה
ויש נרות לקישוט סתם.

הרבה, הרבה נרות
בכל מיני צורות
ובכל מיני צבעים
כולם נרות שמחים !

אך יש עוד נר אחד בודד
לזכר בן אדם שמת
נר נשמה.

ויש שמדליקים נרות
בדומיה ובכבוד
ששה נרות בלי צבעים.
כולם נרות עצובים,
ששה נרות לזיכרון
להמון אדם המון.
ששה מליון!

עלה קטן שלי

מילים ולחן: ישי לפידות

אני הוא עץ מאוד זקן ושבע ימים
ראיתי כבר רוחות עזות ורעמים
אתה עלה קטן מתנועע
בטוח בעצמו, הכל יודע
קח איתך צידה לדרך, את נסיוני
אל תזלזל, אולי זה כל מה שיש לי
כי יש ימים יפים הכל פורח
ויש שעות קשות הכל בורח

תחזיק חזק עלה קטן שלי
כי לא תמיד הכל בחוץ בהיר
ורוח סער וסופה קרה
תזכור ותתחזק אני איתך!
תחזיק חזק עלה קטן שלי.

ולא תמיד הכל נכון הכל מובן
חיים זה לא שיעור חשבון זה גם מבחן
עכשיו עלה קטן הכל רגוע
אך מרחוק אולי ענן מגיע
קח איתך צידה לדרך את ברכתי
חצי הכוס היא מלאה תזכור תמיד
וכשהשמש אל הים שוקעת
אל תדאג מחר היא שוב זורחת!

תחזיק חזק עלה קטן שלי....

אשרי האיש

אשר לא הלך בעצת רשעים
ובדרך חטאים לא עמד
ובמושב ליצים לא ישב
כי אם בתורת אדוני חפצו
ובתורתו יהגה יומם ולילה

תחזיק חזק עלה קטן שלי...

בגרמניה לפני המלחמה

מילים ולחן: שלמה ארצי

כשהייתי קטן היה לי טבע מוזר,
לא לשמוע אותך אך כל מה שסיפרת נסגר,
אצלי בתוך הלב, הלב כמו תא מטען,
כל מה שסיפרת מתחיל כשהיית צעירה.
כשהיית צעירה אהבת גבר אחד,
באה מלחמה, סגרה עליו בבת אחת.
צהרים אחד הוא נלקח,
ברכבת,
כמו כבש.
אך לפני המלחמה החצוצרות ניגנו,
ורקדתם שניכם את והוא.
מאושרים בריקוד, בלי חשש ופקפוק,
בגרמניה - לפני המלחמה.
כל אחד זקוק לאמא, אמא מה אוכל אותך.
דלת המטבח נעולה גם עכשיו.
בחוץ שוקע שמש, העולם נרגע,
אצלך הכל אחרת, הכל לשוא.
האם הסתיימה המלחמה?
בגרמניה לפני המלחמה, היית יפה, זה מכאיב,
הזמן לא עמד,
הגוף לא נצחי.
מי רוקד תחת ירח, רק הזכרון,
מי האיש בתמונה, מי הילד בארון.
בגרמניה לפני המלחמה, היה נדמה לך,
מה היה נדמה לך?

יומן מסע

כך אני מתחילה את המסע

בחרתי בפרצוף רגשות / פרצופי רגשות כי

היום ה – 1 למסע, יום שני, 17.3.25 - היום ביקרנו ב

אפשר לבחור פרצוף רגש ולתאר ביומן המסע מחשבות / רגשות בסוף
היום

היום ה – 2 למסע, יום שלישי, 18.3.25 - היום ביקרנו ב

אפשר לבחור פרצוף רגש ולתאר ביומן המסע מחשבות / רגשות בסוף
היום

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

האגף לחינוך מיוחד

היום ה – 3 למסע, יום רביעי, 19.3.25 - היום ביקרנו ב

אפשר לבחור פרצוף רגש ולתאר ביומן המסע מחשבות / רגשות בסוף
היום

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

האגף לחינוך מיוחד

היום ה – 4 למסע, יום חמישי, 20.3.25 - היום ביקרנו ב

אפשר לבחור פרצוף רגש ולתאר ביומן המסע מחשבות / רגשות בסוף היום

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

האגף לחינוך מיוחד

היום ה – 5 למסע, יום שישי, 21.3.25 - היום ביקרנו ב

אפשר לבחור פרצוף רגש ולתאר ביומן המסע מחשבות / רגשות בסוף
היום

היום ה – 6 למסע, יום שבת, 22.3.25 - היום ביקרנו ב

אפשר לבחור פרצוף רגש ולתאר ביומן המסע מחשבות / רגשות בסוף
היום

היום ה – 7 למסע, יום ראשון, 23.3.25 - היום ביקרנו ב

אפשר לבחור פרצוף רגש ולתאר ביומן המסע מחשבות / רגשות בסוף
היום

לקראת ההמראה חזרה הביתה – תחושות, רגשות ומחשבות

בעקבות המסע לפולין

חוויות, רשמים, רגשות, מחשבות, תובנות... אותם אני לוקח/ת איתי לארץ או

משאיר/ה בפולין
